УДК 316.334.22

DOI: 10.31470/2518-7600-2020-9/2-33-53

PROBLEM OF STUDENT YOUTH SECONDARY EMPLOYMENT

ПРОБЛЕМА ВТОРИННОЇ ЗАЙНЯТОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

ПРОБЛЕМА ВТОРИЧНОЙ ЗАНЯТОСТИ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Вікторія Бондар,

кандидат соціологічних наук,
доцент кафедри соціології,
e-mail: bonvik@ukr.net
Національний університет
«Києво-Могилянська
академія»,
вул. Сковороди, 2, м. Київ,
04655

Viktoriia Bondar,

Candidate of sociological
sciences, associate professor of
sociology,
e-mail: bonvik@ukr.net
National University of «Kyiv-
Mohyla Academy»,
Hryhoriy Skovoroda Str., 2,
Kyiv, 04655

Вікторія Капустіна,

Студентка 3 року навчання,
Національний університет
«Києво-Могилянська
академія», ФСНСТ, соціологія,
e-mail:
Kapustina.vika21@gmail.com
вулиця Григорія Сковороди, 2,
Київ, 04655

Viktoriia Kapustina,

Trird-year student,
National University of «Kyiv-
Mohyla Academy»,
FSNST, sociology,
e-mail:
Kapustina.vika21@gmail.com
Hryhoriy Skovoroda Str., 2,
Kyiv, 04655

ABSTRACT

The article considers the problem of secondary employment of student youth in the information society, which has become very

relevant and is associated with the processes of social adaptation in the labor market and material independence, as well as threats and challenges.

The phenomenon of student employment in the context of the conflict of interests of the secondary labor market with professional education, the preconditions for changing the status of «student» to the status of «working student», the trajectory of social mobility of higher education in the labor market. Secondary employment of students acts as a way of their adaptation in the labor market and promotes the acquisition of practical skills of behavior and professional self-determination within a practice-oriented approach to learning.

In the course of the research, three categories of the main motives for combining learning with work were identified. The first category is material support. The desire to improve the financial situation, the need to pay for a dormitory / apartment, taking responsibility for themselves and the help of parents - are important incentives for choosing secondary employment by students. The second category is professional growth. Implementation of theoretical skills in practice, acquisition of qualities (responsibility, teamwork), new acquaintances and connections, accumulation of social experience - are important for the future, for building a career and easier adaptation to work. The third category - personal motives. An important factor here is the desire to be independent, not dependent on anyone, to meet the expectations of parents and even get moral satisfaction.

Keywords: *information society, secondary employment, student youth, motivation.*

Постановка проблеми. У сучасному, інформаційному світі поєднання роботи і навчання є головним викликом для студентів. Навчання в університеті збігається з часом формування особистісних та професійних якостей, що є запорукою конкурентоспроможності індивіда у майбутньому житті. На жаль, вища освіта наразі не є гарантією успішної

професійної самореалізації. В умовах жорстокої конкуренції не відомо, хто зможе досягти більшого успіху: людина з досвідом роботи чи людина з «червоним дипломом». Тому все частіше студенти надають перевагу поєднанню навчання з роботою, адже диплом не завжди гарантує доступ до бажаних посад, а витрачені зусилля на навчання та недоспані ночі не забезпечують набуття знань, які знадобляться у професійній діяльності. Саме через це проблема зайнятості студентів з кожним днем стає все актуальнішою. Йдеться про великі обсяги вторинної зайнятості упродовж навчального року, коли поряд з основним видом діяльності – отриманням освіти, студенти починають працювати. Загалом, можна стверджувати, що робота сприяє професійній інтеграції, навіть якщо вона не збігається зі спеціалізацією, оскільки розширює сфери спілкування, дозволяє накопичувати соціальний досвід. Однак, таке поєднання не можна назвати легким – це подвійне навантаження на молодий організм. Це також може вплинути на життєву адаптацію студента, його соціалізацію, можлива зміна ціннісних орієнтацій. Вивчення феномену студентської зайнятості в контексті конфлікту інтересів вторинного ринку праці з професійною освітою, передумови зміни статусу «студент» на статус «працюючий студент», траєкторії соціальної мобільності здобувачів вищої освіти на ринку праці – все це вказує на актуальність та доцільність вивчення даної теми та є основними дослідницькими проблемами даної роботи.

Феномен вторинної зайнятості має складну структуру і неоднозначно впливає на професійну освіту студентів. З 2013 року з ініціативи та фінансової підтримки Міжнародної організації праці в Україні проводиться дослідження «Перехід від навчання до ринку праці (SWTS)» Українським центром соціальних реформ (UCSR) спільно з Інститутом демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи Національної академії наук України, а також Центром соціального моніторингу. За даними міжнародного опитування 2015 року

частка молоді, яка поєднувала роботу та навчання складала 27,7%. Переважна більшість такої молоді були студентами вищих навчальних закладів – 69,5%. Основним мотивом поєднання роботи і навчання для 77,8% молодих осіб було отримання додаткового доходу. Також вагомою причиною була допомога сім'ї, яку зазначили 20,2% молоді. Мотив, щодо отримання досвіду роботи обрали 23,1%, а мотив, щодо налагодження зв'язків, які могли б забезпечити зайнятість у майбутньому 12,2% (Лібанова & Цимбал & Марченко & Ярош, 2016).

Питання вторинної зайнятості студентської молоді в умовах інформаційного суспільства набуває більшої актуальності і пов'язане як з процесами соціальної адаптації на ринку праці та матеріальної незалежності, так і з загрозами та викликами. Насамперед, йдеться про зміну пріоритетів у студентів на користь матеріального забезпечення, а отже – зменшення уваги навчанню.

Метою дослідження є виявлення мотивів поєднання навчання з роботою студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною основою для дослідження питання вторинної зайнятості студентів виступають роботи таких дослідників як Г. Беккера (Беккер, 1964), Г. Зімеля (Зіммель, 1999), А. Маслоу (Маслоу, 2007), П. Сорокіна (Сорокін, 1992), Т. Шульца (Шульц, 1964). Також феномен працюючих студентів представлений в публікаціях сучасних науковців: Н. Гук, М. Дікусарова (Дікусарова, 2013), І. Перова (Перова, 1999), В. Цилев (Цилев, 2012).

Дослідницький інтерес до вивчення питання зайнятості пояснюється суспільною актуальністю проблеми. В основу теоретико-методологічних засад вивчення зайнятості було закладено ідеї Г. Зімеля про соціальний сенс грошей, ідеї Т. Парсонса про теорію соціальних систем, ідеї Р. Мертона щодо положень соціальної структури, типологію соціальної дії М. Вебера, теорію престижного споживання Т. Веблена та піраміду людських потреб А. Маслоу (Ворона, 2018).

Поняття зайнятості як соціально-економічної категорії є структурним утворенням і характеризується законами і цільовими установками. В Законі України «Про зайнятість населення» (ЗУ ПЗН, 2013) представлено концептуалізацію поняття зайнятості, а саме, що це не заборонена законодавством діяльність осіб, пов'язана із задоволенням їх особистих та суспільних потреб з метою одержання доходу у грошовій або іншій формі.

Згідно із положенням Закону України (ЗУ ПЗН Верховна Рада, 2013) до зайнятого населення належать особи, які працюють за наймом на умовах трудового договору або на інших умовах, передбачених законодавством, особи, які забезпечують себе роботою самостійно, проходять військову чи альтернативну (невійськову) службу, на законних підставах працюють за кордоном та які мають доходи від такої зайнятості, а також особи, які навчаються за денною, заочною, дистанційною або індивідуальною формою здобуття освіти у закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової і вищої освіти та поєднують навчання з роботою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Регулювання зайнятості населення є однією з найважливіших проблем сучасного суспільства. Тенденції стрімких змін, які відбуваються в останні роки у сфері зайнятості визначають вектор розвитку суспільства і сприяють появі нових або трансформації вже існуючих соціально-трудова практик населення. До таких практик можна віднести і вторинну зайнятість як невід'ємний елемент будь-якого ринку праці, і яка є певною реакцією на ситуацію нестабільності в процесах, що відбуваються в сферах економічного та соціально-політичного життя країни.

Вивчення вторинної зайнятості студентів знаходиться на перетині двох галузей – соціології освіти та економічної соціології. Проблема поєднання навчання і роботи студентами денної форми наразі виступає не лише надзвичайно

актуальною з практичної сторони, але й тісно пов'язаною з багатьма класичними сюжетами соціології освіти. Основоположником сучасної соціології освіти вважається Е. Дюркгейм. У своїй статті «Педагогіка і соціологія» він сформулював одну з центральних проблем: чи повинна освіта забезпечувати загальне виховання в душі даного суспільства, або, перш за все, готувати людину до майбутньої конкретної професійної діяльності (Дюркгейм, 1995, як цит. у Дослідницький центр «Амалфея», 2004).

Е. Дюркгейм, як один з представників соціологічного функціоналізму, вважав основною метою освіти задоволення суспільних інтересів, підтримання громадської солідарності. Загалом можна ствердити, що соціолог Е. Дюркгейм відображав центральне питання всієї теоретичної соціології, а саме: чи є суспільство самостійною реальністю, яка визначає поведінку індивіда, або первинною соціальною одиницею є індивід, і суспільство репрезентується лише «вектором рівносілних» індивідуальних зусиль (Дослідницький центр «Амалфея», 2004, с. 20). Р. Коллінз, у свою чергу, запропонував протилежну функціоналістській теорії думку, а саме розглядати систему освіти як поле боротьби різних статусних груп за ринок праці. «Спеціальна освіта потрібна не стільки для того, щоб забезпечити стабільність суспільства і підготовку необхідної кількості фахівців, скільки для того, щоб гарантувати певній статусній групі монополізацію видів діяльності» (Коллінз, 1971, як цит. у Дослідницький центр «Амалфея», 2004:20). Прийняття тієї чи іншої теорії щодо функцій освіти веде до протилежних висновків щодо перспектив поєднання навчання і роботи студентами денної форми. Якщо вбачати основною метою освіти «всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей» (Верховна Рада України, 2017), тоді поєднання навчання і роботи являє собою

однозначний мінус, адже відволікає студентів від першочергового завдання – отримання знань. Проте, якщо основною метою вважати підготовку до подальшої професійної діяльності з метою індивідуальної адаптації на ринку праці, тоді трудову діяльність можна, безсумнівно, назвати перевагою.

З позиції економічної соціології, освіта виступає «людським капіталом» за теорією Г. Беккера. Представник «Чиказької школи» визначав людський капітал як сукупність вроджених та набутих знань, навичок та мотивацій, доцільне використання яких сприяє збільшенню доходу (Хімченко і Лех, 2012). Інвестиція в освіту включає витрати та майбутні доходи у вигляді висококваліфікованої посади, високого рівня зарплатні та морального задоволення від роботи. Набуття виробничого, професійного досвіду також збільшує людський капітал. Досвідчений працівник краще оцінюється, ніж початківець-теоретик. Саме тому підприємства та компанії обирають на вільні вакансії, серед претендентів саме працівників з певним досвідом роботи, виплачуючи їм більшу винагороду.

Вторинна зайнятість розглядається, як багатопланова проблема з різних сторін: економічної, юридичної, соціальної. Вторинна зайнятість «має чітко виражені соціальні аспекти – вона сприяє формуванню і розвитку особистості. Завдяки вторинній зайнятості у людини розширюється свобода вибору не тільки місця, але і способу застосування своїх умінь, навичок і здібностей» (Онищук, 2018, с. 4).

Перш за все, варто визначитися з категоріальним апаратом. Наразі єдиного підходу в інтерпретації поняття «вторинна зайнятість» не існує. У найширшому сенсі під вторинною зайнятістю зазвичай розуміється добровільна (постійна або тимчасова), оплачувана трудова діяльність, здійснювана у вільний від основної роботи час (Дікусарова, 2013).

Також під вторинною зайнятістю розуміється додаткова робота, окрім основного заняття (Перова, 1999). Так, для

студентів очної форми навчання, вторинною зайнятістю вважається будь-яка робота, адже основною діяльністю є саме навчання. Вторинна зайнятість студентів розглядається як «феномен, що має складну структуру і неоднозначний вплив на професійну освіту студентів» (Цилев, 2012).

Важливим для суспільства і держави є питання забезпечення зайнятості молоді загалом і вторинної зайнятості студентів, зокрема. Варто акцентувати увагу на тому, що для різних груп прояви вторинної зайнятості істотно відрізняються. В. Цилев виокремив три прояви вторинної зайнятості студентів: 1) вторинна зайнятість практично жодного відношення до професійного самовизначення не має (йдеться про тимчасовий підробіток студентів, які виконують малокваліфіковану роботу); 2) вторинна зайнятість допомагає студенту придбати досвід роботи з одержуваної спеціальності і в деяких випадках навіть визначитися з місцем роботи після закінчення університету; 3) вторинна зайнятість допомагає студенту визначитися з професією, яка не збігається з одержуваною у закладі вищої освіти спеціальністю, і тим самим дає новий шлях професійного розвитку (Цилев, 2012).

Вторинна зайнятість може сприяти адекватній оцінці власних можливостей, отриманню достовірної інформації в галузі трудових відносин і ринку праці. Серед проблем студентського ринку праці можна виокремити найголовнішу: складність поєднувати денну форму навчання та роботу.

Водночас дослідники відзначають, що поєднання роботи з навчанням на денній формі створює низку протиріч. Насамперед, надзвичайний дефіцит часу, який позначається або на якості навчання, або на сімейних взаємовідносинах, а у кінцевому результаті, на думку психологів, призводить до зниження інтенсивності інтелектуального та емоційного життя (Винославська, 2005).

Практично не розглядається і не досліджується таке явище як вторинна зайнятість студентів у статусі «самозайнятих», тобто роботи, що виконується в межах власної

справи, а не за наймом. Адже саме здатність і мотивація молоді до підприємницької діяльності є запорукою інноваційності економіки та самореалізації індивідів. У вітчизняній практиці «самозайнятість» стала трактуватися як «альтернатива зайнятості працездатної особи з самостійним створенням робочого місця задля отримання доходів від власної діяльності з метою забезпечення себе необхідними благами і задоволення власних потреб» (Гук, 2013: 3).

Отже, варто констатувати, що вторинна зайнятість студентів виступає як спосіб їхньої адаптації на ринку праці і сприяє засвоєнню практичних навичок поведінки і професійного самовизначення в межах практико-орієнтованого підходу в навчанні.

Значну роль у житті людини відіграє мотиваційна складова – потреби, мотиви, ціннісні орієнтації. Слово «мотив» означає «спонукання до дії», а під мотивацією розуміється спрямованість активності особистості. У своїй праці «Мотивація як підґрунтя дій особистості» О. Макаревич зазначав, що «людина готуючись до певних дій, вчинків, моделює свою поведінку, прагне передбачити особливості ситуації, в яких має діяти, та її зміни за певних умов. Розглядаючи поведінку конкретної людини, ми звертаємо увагу на стиль, манеру та особливості цієї поведінки. Звісно, можемо спостерігати лише зовнішні прояви внутрішнього процесу. Одне з головних місць у цьому прихованому від спостерігача процесі належить мотиваційній спрямованості особистості, мотиваційній диспозиції, що складають мотиви дій, актуалізуючись у певних ситуаціях» (Макаревич, 2006, як цит. у Кудінов, 2014: 4).

Людина постійно до чогось прагне, все життя їй потрібно досягати певні цілі. Американський психолог А. Маслоу в 1943 р. у роботі «Психологічний огляд» (англ. «Psychological Review») вперше представив людські потреби на декількох рівнях (від більш простих до більш складних). Прагнення до більш високих потреб, можливе лише тоді, коли будуть

задоволені потреби нижчого порядку. М. Ворона в своїй роботі «Соціальний феномен студентської зайнятості в сучасному суспільстві» досить чітко зазначила: «орієнтація на вищі шаблі ієрархії потреб в сучасному суспільстві диктує необхідність інтегрування на ринку праці за допомогою соціально схвалених засобів досягнення цілей – отримання освіти, що суперечить функціям інституту вторинної зайнятості» (2008).

А. Маслоу виділив 5 рівнів піраміди людських базових потреб: перший – фізіологічні потреби, другий – потреби у безпеці, третій – потреби у любові, четвертий – потреба у повазі та визнанні, п'ятий – потреба у самоактуалізації. Проте, згодом було додано рівень естетичних потреб (див. рис. 1). Дослідник не вважав рівні людських потреб абсолютно фіксованими, вони є індивідуальними, в однієї людини потреба в самоактуалізації може бути сильніша, ніж потреба в любові. Або ж людина досягла певного рівня потреб і далі не прагне перейти на вищий рівень. На думку А. Маслоу, ідеальне суспільство – це суспільство людей ситих і впевнених у своїй безпеці, які, задовольнивши базові потреби, можуть зайнятися самоактуалізацією (Маслоу, 2007).

Рис. 1. Піраміда людських потреб

Феномен працюючого студента в сучасному суспільстві є досить поширеним явищем. Особливо показовим прикладом можуть бути студенти, які навчаються в Сполучених Штатах Америки, де робота є однією з найважливіших складових студентського життя в період навчання. Робота в студентському містечку (або це ще називається робота в кампусі) – ідеальний варіант додаткового заробітку. Такий вид зайнятості передбачає, що все ж таки, в першу чергу, студенти вчаться, кількість робочих годин суворо лімітовано з розрахунком, щоб робота не заважала навчанню. Адже, будь-яка робота – це досвід, який студент набуває. Трудова діяльність на кампусі відкриває широкі можливості – отримати навички в майбутній професії та без проблем влаштуватись на постійну роботу за фахом. Традиційна модель: «отримання диплому – це початок трудової діяльності» стрімко відходить, а на зміну йде

тенденція щодо збільшення кількості студентства, що поєднують навчання з роботою. З одного боку, робота є важливим матеріальним підґрунтям, з іншого – може знижуватися якість отриманої вищої освіти. Для більшості роботодавців диплом вже не є пріоритетним критерієм при прийнятті на роботу, адже наразі стаж роботи, навички та досвід відіграють суттєву роль для подальшого працевлаштування студентства. Проте, це не є єдиним мотивом мати вторинну зайнятість. Загалом, мотивація поєднання навчання з роботою надає ключ до розуміння освітніх, кар'єрних та життєвих стратегій студентства.

Отже, можна зазначити три основні категорії мотивів, якими керуються студенти обираючи собі вторинну зайнятість. Перша категорія – матеріальне забезпечення. Кожна людина прагне жити у достатку та мати більше. Важливо зазначити, що вторинна зайнятість допомагає студентам не тільки забезпечувати себе матеріально, а й допомагати батькам. Необхідність оплачувати квартиру/гуртожиток (наприклад, студенти, які приїхали з інших міст на навчання), контракт за навчання, виокремлювати постійно певну суму коштів на їжу, одяг, певні розваги та захоплення – «лягає» на плечі батьків, тому студенти поєднуючи навчання та роботу, частково перебирають матеріальну відповідальність на себе, тим самим, допомагаючи батькам. Р. Мертон зазначав у своїх роботах про «Ефект Матфея», головна ідея якого полягає в тому, що «якщо в тебе є ресурси, то в тебе більше шансів їх примножити» (Мертон, 1968). Можна зазначити, що це певна форма винагороди. Чим більше ти працюєш, тим більше ти отримуєш. Але це діє і в зворотньому напрямі.

Друга категорія мотивів – професійне зростання. Отримання теоретичних навичок у поєднанні з практичним досвідом дає можливість зробити перші кроки в кар'єрі. Робота за спеціальністю – гарний спосіб проявити себе як фахівця, можливість застосувати теоретичні знання, шанс продовжити співпрацю, після закінчення університету. Проте, на жаль,

частіше студентам пропонують пройти неоплачувану практику за спеціальністю, аніж повноцінну вакансію. Також вторинна зайнятість може допомогти сформуванню ділових зв'язків та контактів, а ще це можливість спробувати на собі різні ролі та обрати сферу, яка найбільше імпонує. Третя категорія – особистісні мотиви. Найбільш важливим фактором тут є бажання бути самостійним, «подорослішати», нести відповідальність за свої дії та ні від кого не залежати. Саме цього прагне молодь.

Проте, поєднуючи навчання та роботу, окрім явних позитивних аспектів, студент стикається з низкою проблем:

- Брак вільного часу (для себе, для відпочинку, для друзів та ін.);

- Перевтома. Прагнення все встигати, виконувати всі завдання вчасно може призводити до погіршення стану здоров'я студента. Все взаємопов'язано та доволі логічно – через брак вільного часу людина не встигає відновити сили, виспатись, відпочити. Звідси щодня студент постає перед вибором: навчання чи робота?

- Неможливість достатньо різнобічно розвиватись. Коли розклад дня включає в себе лише навчання та роботу, відвідувати будь-які заходи, лекції, курси, гуртки, театри, кіно, виставки стає все важче, адже після важкого дня бажання ще кудись йти майже не виникає.

Отже, у сучасному світі робота для студента – це отримання практичного професійного досвіду, нових знань, прискорення процесу професійного становлення та подальшого працевлаштування; ознайомлення з умовами роботи в різних організаціях, що допомагає студентам формуватися як працівникам, обирати місце постійної роботи після закінчення навчання, зацікавити собою роботодавця. А також для значної частини студентів робота – можливість заробляти гроші, бути незалежним та самостійним.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. У результаті дослідження питання вторинної

зайнятості, мотивів поєднання навчання з роботою студентами, теоретичних та методологічних засад дослідження, було зроблено наступні висновки.

В основі теоретичних засад дослідження зайнятості було закладено ідеї таких соціологів та економістів, як А. Сміта (вперше приділив увагу вивченню проблеми зайнятості), П. Сорокіна (концепція трудової поведінки індивіда щодо зайнятості), Г. Беккера та Т. Шульца (вивчали питання трудової зайнятості у поєднанні з теорією людського капіталу), Г. Зіммеля (концепція грошей), Т. Веблена (поняття «показне споживання», «ефект Веблена»).

Соціологічні підходи у вивченні вторинної зайнятості представлені сучасними науковцями, які досліджували проблему та концептуалізацію поняття «вторинна зайнятість»: М. Дікусарова – як добровільну, оплачувану трудову діяльність, яка здійснюється у вільний від основної роботи час; І. Перова – як додаткову роботу, окрім основного заняття; В. Цилев – як феномен, що має складну систему і неоднозначний вплив на професійну освіту.

У процесі дослідження було виділено три категорії основних мотивів поєднання навчання з роботою. Перша категорія – матеріальне забезпечення. Прагнення у поліпшенні фінансового становища, необхідність оплачувати гуртожиток/квартиру, перебирання матеріальної відповідальності на себе та допомога батьків – важливі стимули обрання вторинної зайнятості студентами. Друга категорія – професійне зростання. Реалізація теоретичних навичок на практиці, набуття якостей (відповідальність, робота у команді), нові знайомства та зв'язки, накопичення соціального досвіду – важливі для майбутнього, для побудування кар'єри та простішої адаптації на роботах. Третя категорія – особистісні мотиви. Важливим фактором тут виступає прагнення бути самостійним, ні від кого не залежати, виправдати очікування батьків та навіть отримувати моральне задоволення.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Арсентьева, В. А. Работающий студент: социологический портрет. Научно-методический электронный журнал «Концепт». URL: <https://cutt.ly/lsgnXas>
2. Стаття 43 Конституції України. URL: <https://cutt.ly/eszn0ov>.
3. Закон України «Про зайнятість населення». URL: <https://cutt.ly/Uszn5Ck>
4. Закон України «Про освіту». URL: <https://cutt.ly/EszmtNS>
5. Ворона М. А. Социальный феномен студенческой занятости в современном обществе. URL: <https://cutt.ly/AszQlmp>
6. В. Ю., Гречанюк, Н. М. Працюючий студент: мотивація, проблеми. IX МНПК Гуманізм та освіта. URL: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/godlevs>
7. Гук Н. А. Зростання видової різноманітності форм зайнятості за пріоритетними напрямками суспільного розвитку. Вісник соціально-економічних досліджень. 2013. № 1 (48).
8. Дикусарова М. Ю. Вторичная занятость студентов как способ адаптации на рынке труда. URL: <https://cutt.ly/GszmcbD>
9. Дюркгейм Э. Педагогика и социология. Социология, ее предмет, метод и предназначение. Москва: Канон, 1995.
10. Зиммель Г. Философия денег. Теория общества. Москва, 1999.
11. Качан Г. М. Вплив вторинної зайнятості на професійну освіту студентів. Економіка і право. URL: <https://cutt.ly/TszmmFv>
12. Кудінов Д. В. Формування навчальної та професійної мотивації студентів. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2014. Вип. 35.
13. Лібанова Е. М., Цимбал О. П., Лісогор Л. С., Марченко І. М., Ярош О. О. Перехід на ринок праці молоді України. Work4Youth. 2016. Серія 11.
14. Макаревич О. Мотивація як підґрунтя дій особистості. Соціальна психологія, 2006. С.134-141.

15. Маркетинговое агентство «MGN». Показное потребление: стадный инстинкт или снобизм? Режим доступа: <https://mgn.com.ua/pokaznoe-potreblenie-stadnyj-instinkt-ili-snobizm/>

16. Маслоу А. Мотивация и личность. Пер. с англ. Т. Гутман, Н. Мухина. Санкт-Петербург: Питер, 2007. 352 с.

17. Мертон Р. К. Социальная теория и социальная структура. Москва: Хранитель, 2006.

18. Онищук Ю. В. Регулювання зайнятості як фактор розвитку економіки країни в контексті європейської інтеграції. International Journal of Innovative Technologies in Economy. URL: <https://ws-conference.com>

19. Перова И. Т. Дополнительная занятость: Масштабы, структура, характер. Мониторинг общественного мнения: Экономические и социальные перемены. 1999. №4.

20. Піраміда потреб людини за Маслоу: 7 основних рівнів. URL: <https://cutt.ly/fszmYEW>

21. Сафиуллина Ф. Р. Трудовая занятость студенческой молодежи как социальный фактор формирования профессиональных компетенций. URL: <https://cutt.ly/mszmSwr>

22. Сорокин, П.А. Человек. Цивилизация. Общество. Москва: Политиздат, 1992, 219.

23. Хімченко А. М., Лех Т. А. Генезис теорії людського капіталу. Ефективна економіка. 2012. №5.

24. Цылев В. Р. Вторичная занятость студентов вузов на пути к профессиональной деятельности. URL: <https://cutt.ly/kszmH1o>

25. Becker G. Human Capital. New York: Columbia University Press, 1964.

26. Collins R. Functional and conflict theories of education. 1971.

27. Merton R. K. The Matthew Effect in Science. Science. 1968. URL: <http://www.garfield.library.upenn.edu/merton/matthew1.pdf>.

REFERENCES

1. Arsentieva, V. A. (2017). Rabotaiushchyi student: sotsyolohycheskyi portret. Nauchno-metodycheskyi elektronny

zhurnal «Kontsept». [Working student: a sociological portrait. Scientific and methodical electronic journal «Concept»]. Retrieved from: <https://e-koncept.ru/2017/970956.htm> [in Ukrainian].

2. Stattia 43 Konstytutsii Ukrainy [The Verkhovna Rada of Ukraine (1996). Article 43 of the Constitution of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].

3. Zakon Ukrainy «Pro zainiatist naselennia». [The Verkhovna Rada of Ukraine (2013). Law of Ukraine «On Employment»]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#n6> [in Ukrainian].

4. Zakon Ukrainy «Pro osvitu». [The Verkhovna Rada of Ukraine (2017). Law of Ukraine «On Education»]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].

5. Crow, M. A. (2008). Sotsial'nyy fenomen studencheskoy zanyatosti v sovremennom obshchestve [The social phenomenon of student employment in modern society]. Retrieved from: <http://cheloveknauka.com/sotsialnyy-fenomen-studencheskoy-zanyatosti-v-sovremennom-obshchestve> [in Russian].

6. Godlevskaya, V. Y., Grechanyuk, N. M. (2008). Pratsiuiuchy student: motyvatsiia, problemy. IX MNPK Humanizm ta osvita. [Working student: motivation, problems. IX MNPK Humanism and education]. Retrieved from: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/godlevska.php> [in Ukrainian].

7. Hook, N. A. (2013). Zrostantia vydovoi riznomanitnosti form zainiatosti za priorytetnymy napriamamy suspilnoho rozvytku. [Growth of species diversity of forms of employment in priority areas of social development]. *Bulletin of Socio-Economic Research*, 1 (48), 349 [in Ukrainian].

8. Dikusarova, M. Y. (2013). Vtorichnaya zanyatost' studentov kak sposob adaptatsii na rynke truda. [Secondary employment of students as a way of adaptation in the labor market]. Retrieved from: <https://cyberleninka.ru/article/n/vtorichnaya-zanyatost-studentov-kak-sposob-adaptatsii-na-rynke-truda> [in Russian].

9. Durkheim, E. (1995). *Pedagogika i sotsiologiya. Sotsiologiya, ee predmet, metod i prednaznachenie*. [Pedagogy and sociology. Sociology, its subject, method and purpose]. Moscow: Canon [in Russian].

10. Simmel, G. (1999). *Filosofiya deneg. Teoriya obshchestva*. [Philosophy of money. Theory of society]. Moscow [in Russian].

11. Kachan, G. M. (2013). *Vplyv vtorynnoi zainiatosti na profesiinu osvitu studentiv*. [The impact of secondary employment on students' vocational education.]. *Ekonomika i pravo*. Economics and law. Retrieved from: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/25655/1/Kachan.pdf> [in Ukrainian].

12. Retrieved from: <https://ws-conference.com> [in Ukrainian].
Kudinov, D.V. (2014). *Formuvannia navchalnoi ta profesiinoi motyvatsii studentiv*. [Formation of educational and professional motivation of students]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*. Pedagogy of formation of creative personality in higher and general education schools. 35, 4 [in Ukrainian].

13. Libanova, E. M. & Tsybal, O. P. & Lisogor, L. S. & Marchenko, I. M. & Yarosh O. O. (2016). *Perekhid na rynek pratsi molodi Ukrainy*. [Transition to the labor market of Ukrainian youth. Work4Youth]. Series 11, 93 [in Ukrainian].

14. Makarevich, O. (2006). *Motyvatsiia yak pidgruntia dii osobystosti*. [Motivation as the basis of personality actions. Social psychology]. *Sotsialna psykholohiia* 134-141 [in Ukrainian].

15. MGN Marketing Agency (2017). *Marketingovoe agentstvo «MGN». Pokaznoe potreblenie: stadnyy instinkt ili snobizm?* Showy consumption: herd instinct or snobbery? Access mode: <https://mgn.com.ua/pokaznoe-potreblenie-stadnyj-instinkt-ili-snobizm/> [in Russian].

16. Maslow, A. (2007). *Motivatsiya i lichnost'*. [Motivation and personality]. Per. with English T. Gutman, N. Mukhina. St. Petersburg: Peter, 352 [in Russian].

17. Merton, R. K. (2006). *Sotsial'naya teoriya i sotsial'naya struktura*. [Social theory and social structure]. Moscow: Guardian.

18. Onishchuk, Y. V. (2018). Rehuliuvannia zainiatosti yak faktor rozvytku ekonomiky krainy v konteksti yevropeiskoi intehratsii [Regulation of employment as a factor in the development of the country's economy in the context of European integration]. *International Journal of Innovative Technologies in Economy*.

19. Perova, I. T. (1999). Dopolnitel'naya zanyatost': Masshtaby, struktura, kharakter. [Additional employment: Scale, structure, character. Public Opinion Monitoring: Economic and Social Change]. *Monitoring obshchestvennogo mneniya: Ekonomicheskie i sotsial'nye peremeny*, 4, 34 [in Russian].

20. Piramida potreb liudyny za Maslou: 7 osnovnykh rivniv. [Maslow's pyramid of human needs: 7 basic levels]. Retrieved from: <https://busines.in.ua/piramida-potreb-lyudyny-za-maslou-7-osnovnykh-rivniv/> [in Ukrainian].

21. Safiullina, F. R. (2014). Trudovaya zanyatost' studencheskoy molodezhi kak sotsial'nyy faktor formirovaniya professional'nykh kompetentsiy. [Employment of student youth as a social factor in the formation of professional competencies]. Retrieved from: https://www.sgu.ru/sites/default/files/dissertation/2014/06/11/dissertaciya_safiullinoy_f.r._10.pdf [in Russian].

22. Sorokin, P. A. (1992). Chelovek. Tsivilizatsiya. Obshchestvo. [Man. Civilization. Society]. Moscow: Politizdat, 219 [in Russian].

23. Khimchenko, A. M., Lekh, T. A (2012). Henezys teorii liudskoho kapitalu. [Efektyvna ekonomika Genesis of the theory of human capital]. *Efficient economy*, 5 [in Ukrainian].

24. Tsylev, V. R (2012). Vtorichnaya zanyatost' studentov vuzov na puti k professional'noy deyatel'nosti. [Secondary employment of university students on the way to professional activity]. Retrieved from: <https://cyberleninka.ru/article/n/vtorichnaya-zanyatost-studentov-vuzov-na-puti-k-professionalnoy-deyatelnosti> [in Russian].

25. Becker, G. (1964). Human Capital. New York: Columbia University Press.

26. Collins, R. (1971). Functional and conflict theories of education. p. 433.

27. Merton, R. K. (1968). The Matthew Effect in Science. Science 159, 56-63. Retrieved from <http://www.garfield.library.upenn.edu/merton/matthew1.pdf>.

АНОТАЦІЯ

У статті розглядається проблема вторинної зайнятості студентської молоді в умовах інформаційного суспільства, яка набувала значної актуальності і пов'язана як з процесами соціальної адаптації на ринку праці та матеріальної незалежності, так і з загрозами та викликами.

Досліджено феномен студентської зайнятості в контексті конфлікту інтересів вторинного ринку праці з професійною освітою, передумови зміни статусу «студент» на статус «працюючий студент», траєкторії соціальної мобільності здобувачів вищої освіти на ринку праці. Вторинна зайнятість студентів виступає як спосіб їхньої адаптації на ринку праці і сприяє засвоєнню практичних навичок поведінки і професійного самовизначення в межах практико-орієнтованого підходу в навчанні.

У процесі дослідження було виділено три категорії основних мотивів поєднання навчання з роботою. Перша категорія – матеріальне забезпечення. Прагнення у поліпшенні фінансового становища, необхідність оплачувати гуртожиток/квартиру, перебирання матеріальної відповідальності на себе та допомога батьків – важливі стимули обрання вторинної зайнятості студентами. Друга категорія – професійне зростання. Реалізація теоретичних навичок на практиці, набуття якостей (відповідальність, робота у команді), нові знайомства та зв'язки, накопичення соціального досвіду – важливі для майбутнього, для побудування кар'єри та простішої адаптації на роботах. Третя категорія – особистісні мотиви. Важливим фактором тут виступає прагнення бути самостійним, ні від кого не залежати, виправдати очікування батьків та навіть отримувати моральне задоволення.

Ключові слова: інформаційне суспільство, вторинна зайнятість, студентська молодь, мотивація.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается проблема вторичной занятости студенческой молодежи в условиях информационного общества которая приобретает значительную актуальность и связана как с процессами социальной адаптации на рынке труда и материальной независимостью, так и с угрозами и вызовами. Исследован феномен студенческой занятости в контексте конфликта интересов вторичного рынка труда с профессиональным образованием, предпосылки изменения статуса «студент» на статус «работающий студент», траектории социальной мобильности соискателей высшего образования на рынке труда. Вторичная занятость студентов выступает как способ их адаптации на рынке труда и способствует усвоению практических навыков поведения и профессионального самоопределения в рамках практико-ориентированного подхода в обучении.

В процессе исследования были выделены три категории основных мотивов совмещения учебы с работой. Первая категория – материальное обеспечение. Стремление в улучшении финансового положения, необходимость оплачивать общежитие / квартиру, перенесение материальной ответственности на себя и помощь родителей – важные стимулы избрания вторичной занятости студентов. Вторая категория – профессиональный рост. Реализация теоретических навыков на практике, приобретение качеств (ответственность, работа в команде), новые знакомства и связи, накопления социального опыта – важные для будущего, для построения карьеры и простой адаптации на работах. Третья категория – личностные мотивы. Важным фактором здесь выступает стремление быть самостоятельным, ни от кого не зависеть, оправдать ожидания родителей и даже получать моральное удовлетворение.

Ключевые слова: *информационное общество, вторичная занятость, студенты, мотивация.*